

KURATOR JAKO PRZEDSTAWICIEL USTAWOWY OSOBY PRAWNEJ

Paweł Daszczuk

KURATOR JAKO PRZEDSTAWICIEL USTAWOWY OSOBY PRAWNEJ

Paweł Daszczuk

Zamów książkę w księgarni internetowej

profinfo.pl
księgarnia internetowa

SERIA **MONOGRAFIE**

Stan prawny na 5 października 2021 r.

Recenzent

Prof. SGH dr hab. Tomasz Siemiątkowski

Wydawca

Anna Kubuj-Kacperek

Redaktor prowadzący

Paulina Ambroży

Opracowanie redakcyjne

Anna Krzesz

Projekt okładek serii

Wojtek Kwiecień-Janikowski, Przemek Dębowski

prawolubni[♥]

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

Szanujemy prawo i własność

Więcej na www.legalnakultura.pl

Polska Izba Książki

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2021

ISBN 978-83-8246-570-9

ISSN 1897-4392

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.

Dział Praw Autorskich

01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33

tel. 22 535 82 19

e-mail: PL-ksiazki@wolterskluwer.com

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

*Sumienny zastępca często raczej siebie aniżeli drugiego skrzywdzić zechce.
Ale bywają i zastępcy mniej sumienni.*

E. Till

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	13
Wstęp	17
Rozdział I	
Istota i charakter prawny kurateli osoby prawnej	23
1. Pojęcie przedstawicielstwa	23
1.1. Zastępstwo.....	23
1.2. Przedstawicielstwo	28
1.3. Zakres przedstawicielstwa	34
1.3.1. Czynności prawne i oświadczenia woli.....	35
1.3.2. Oświadczenia inne niż oświadczenia woli.....	38
1.3.3. Czynności faktyczne	41
1.4. Upoważnienie	43
2. Rodzaje przedstawicielstwa	49
2.1. Podstawa umocowania	49
2.2. Źródło umocowania	50
2.3. Różnice między przedstawicielstwem ustawowym a pełnomocnictwem.....	54
2.4. Przekroczenie zakresu umocowania	60
3. Przedstawiciel ustawowy a organ osoby prawnej	65
3.1. Pojęcie organu	65
3.2. Zakres działania organu i przedstawiciela ustawowego	69
3.3. Przekroczenie zakresu działania	79
3.4. Wady oświadczeń woli	84
3.5. Wiedza i stan świadomości.....	91

3.6. Odpowiedzialność cywilnoprawna	96
3.6.1. Odpowiedzialność deliktowa	97
3.6.2. Odpowiedzialność kontraktowa	102
4. Pojęcie kurateli.....	106
4.1. Kuratela a opieka	108
4.2. Status prawny kuratora	112
4.2.1. Kurator jako przedstawiciel ustawowy.....	113
4.2.2. Kurator jako zastępca w czynnościach faktycznych.....	116
4.2.3. Kurator jako zastępca pośredni.....	118
5. Charakter prawny kurateli osoby prawnej	121
5.1. Piecza a prowadzenie spraw i reprezentacja osoby prawnej.....	125
5.2. Status prawny kuratora osoby prawnej	130
6. Kuratela materialna i kuratela procesowa osoby prawnej	133
6.1. Kuratorzy procesowi osoby prawnej	133
6.1.1. Kodeks postępowania cywilnego	135
6.1.2. Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi	138
6.1.3. Kodeks postępowania administracyjnego	140
6.1.4. Ordynacja podatkowa	141
6.1.5. Prawo upadłościowe i restrukturyzacyjne.....	143
6.1.6. Przepisy szczególne	146
6.2. Relacje między kuratelą materialną a procesową	150

Rozdział II

Ustanowienie kurateli dla osoby prawnej.....	163
1. Przesłanki ustanowienia kurateli	163
1.1. Brak organu	164
1.2. Kadłubowy organ osoby prawnej	167
1.2.1. Reprezentacja osoby prawnej przez organ kadłubowy	173
1.2.2. Prowadzenie spraw osoby prawnej przez organ kadłubowy	176
1.3. Działanie osoby prawnej	186
1.4. Przyczyny ustanowienia kurateli	196

2. Ustanowienie kurateli na podstawie przepisów szczególnych	205
2.1. Stowarzyszenia	206
2.2. Polskie związki sportowe	209
2.3. Fundacje	212
2.4. Spółki europejskie i spółdzielnie europejskie	214
3. Postępowanie w sprawie ustanowienia kurateli	216
3.1. Właściwość sądu	216
3.2. Wszczęcie postępowania	220
3.3. Postanowienie o ustanowieniu kurateli	226
4. Kwalifikacje kuratora osoby prawnej	231
4.1. Prawne przeszkody pełnienia kurateli	231
4.2. Szczególne prawne przeszkody pełnienia kurateli	234
4.3. Faktyczne przeszkody pełnienia kurateli	238
4.4. Skutki naruszenia przepisów o kwalifikacjach kuratora	244
5. Ustanowienie i objęcie kurateli	247
5.1. Ustanowienie kurateli	247
5.2. Objęcie kurateli	249
5.3. Zaświadczenie o objęciu kurateli	252

Rozdział III

Prawa i obowiązki kuratora osoby prawnej	259
1. Zakres działania kuratora	259
1.1. Czynności sanacyjne	260
1.2. Czynności likwidacyjne	271
1.3. Czynności akcesoryjne	275
1.4. Zakres prawa prowadzenia spraw i reprezentacji przysługujący kuratorowi	281
1.5. Wpływ kurateli na działanie osoby prawnej	287
1.6. Szczególne obowiązki kuratora	299
1.7. Wyłączenie prawa reprezentacji kuratora	303
2. Zakres działania kuratora w przepisach szczególnych	305
2.1. Stowarzyszenia	305
2.2. Polskie związki sportowe	312
2.3. Fundacje	314
2.4. Spółki europejskie i spółdzielnie europejskie	319

3. Wynagrodzenie i zwrot wydatków związanych ze sprawowaniem kurateli	323
3.1. Wynagrodzenie kuratora	325
3.2. Zwrot uzasadnionych wydatków	329
3.3. Podmioty zobowiązane do wypłaty wynagrodzenia i zwrotu wydatków	331
3.4. Postanowienie o kosztach działania kuratora	333

Rozdział IV

Nadzór nad sprawowaniem kurateli osoby prawnej	335
1. Ogólny nadzór nad sprawowaniem kurateli	337
1.1. Udzielanie wskazówek i poleceń	339
1.2. Żądanie wyjaśnień oraz przedstawiania dokumentów	341
1.3. Wydawanie odpowiednich zarządzeń	342
2. Szczególny nadzór nad sprawowaniem kurateli	344
2.1. Sprawozdanie z czynności kuratora	345
2.2. Sprawozdanie z zarządu majątkiem	347
2.3. Postępowanie w sprawie sprawozdań kuratora	350
2.4. Udzielanie zezwoleń na dokonywanie czynności prawnych	357

Rozdział V

Ustanie kurateli i odpowiedzialność kuratora osoby prawnej	365
1. Uchylenie i ustanie kurateli	365
1.1. Obowiązek prowadzenia pilnych spraw związanych z zarządem majątkiem	369
1.2. Obowiązek złożenia rachunku końcowego z zarządu majątkiem	371
1.3. Obowiązek niezwłocznego oddania majątku	374
1.4. Obowiązek zwrotu zaświadczenia	378
2. Zwolnienie kuratora	378
2.1. Zwolnienie kuratora na jego żądanie	380
2.2. Zwolnienie kuratora z urzędu	382
2.3. Zwolnienie z objęcia kurateli	386
2.4. Postępowanie w sprawie zwolnienia kuratora	389
3. Okres sprawowania kurateli	392
3.1. Przedłużenie okresu kurateli	396

3.2. Okres sprawowania kurateli na podstawie przepisów szczególnych.....	398
4. Odpowiedzialność cywilnoprawna kuratora.....	400
4.1. Podstawy odpowiedzialności	400
4.2. Należyta staranność.....	408
4.3. Nadzór sądu nad sprawowaniem kurateli	411
4.4. Przedawnienie roszczenia o naprawienie szkody.....	412
Podsumowanie	415
Bibliografia	423

WSTĘP

I. Celem publikacji jest analiza pozycji prawnej kuratora jako przedstawiciela ustawowego osoby prawnej, w szczególności zakresu jego praw i obowiązków. Problematyka ta budzi szereg wątpliwości praktycznych i teoretycznych, ale nie była dotąd przedmiotem opracowania o charakterze monograficznym. Wybór tematu wiąże się także z nowelizacją przepisów Kodeksu cywilnego i Kodeksu postępowania cywilnego, która nastąpiła z dniem 15.03.2018 r. Na jej mocy dokonano istotnych zmian sposobu funkcjonowania kuratora, dotyczących zwłaszcza zakresu jego umocowania.

W opracowaniu pominięto kuratelę ustanawianą dla banków (art. 144 ust. 1 ustawy – Prawo bankowe)¹, spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych (art. 72c ust. 1 ustawy o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych)² i zakładów ubezpieczeń (art. 315 u.d.u.r.). Do kuratorów tych nie stosuje się Kodeksu cywilnego ani Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego. Nie będą też omawiane tzw. podmioty ustawowe³, do których przepisy o osobach prawnych stosuje się odpowiednio.

¹ Ustawa z 29.08.1997 r. – Prawo bankowe (Dz.U. z 2020 r. poz. 1896 ze zm.).

² Ustawa z 5.11.2009 r. o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych (Dz.U. z 2020 r. poz. 1643 ze zm.).

³ Pojęciem „podmiot ustawowy” posługuję się za A. Kidybą – por. A. Kidyba, *Prawo handlowe*, Warszawa 2021, s. 122; A. Kidyba, *Niektóre skutki dla obrotu handlowego wprowadzenia trzeciej kategorii podmiotowej*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2004/12, s. 12; A. Kidyba, *O potrzebie wyodrębnienia podmiotów ustawowych*, „Państwo i Prawo” 2020/8, s. 87. W literaturze używa się również innych określeń m.in.: „osoba ustawowa” – tak J. Frąckowiak, *Instytucje prawa handlowego w kodeksie cywilnym*, „Rejent” 2003/6, s. 29; J. Frąckowiak, *Jednostka organizacyjna jako substrat osoby prawnej i ustawowej* [w:] *Rozprawy prawnicze. Księga pamiątkowa Profesora Maksymiliana Pazdana*, red. W. Po-

Kryteria przyjęte w książce spełniał również tzw. kurator rejestrowy⁴ oraz kurator ustanawiany na podstawie ustawy z 6.07.1982 r. o zasadach prowadzenia na terytorium Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej działalności gospodarczej w zakresie drobnej wytwórczości przez zagraniczne osoby prawne i fizyczne⁵. Z uwagi na uchylenie tych przepisów rozważania te zostały pominięte.

II. Kuratelę dla osoby prawnej ustanawia sąd rejestrowy na podstawie art. 42 k.c. albo przepisów szczególnych, tj. ustawy – Prawo o stowarzyszeniach, ustawy o sporcie, ustawy o fundacjach, ustawy o europejskim zgrupowaniu interesów gospodarczych i spółce europejskiej oraz ustawy o spółdzielni europejskiej. Przesłanki określone w poszczególnych przepisach istotnie się od siebie różnią, przewidują też niekiedy odmienne rodzaje kurateli, co wymaga ustalenia wzajemnych relacji między przepisami.

III. Książka dzieli się na pięć rozdziałów. Rozdział pierwszy poświęcony jest podstawowemu dla jej tematu zagadnieniu charakteru prawnego kurateli. Rozważania należało zacząć od wyjaśnienia, czym jest przedstawicielstwo, omówienia jego rodzajów, jak też różnic między zastępstwem bezpośrednim a pośrednim oraz przybliżenia teorii organów. Pozwoli to uniknąć błędów w dokonywaniu wykładni przepisów i umożliwi sformułowanie wniosków ogólnych, które będą mogły zostać wyko-

piołek, L. Ogiełło, M. Szpunar, Kraków 2005, s. 899–890 i 912–913 oraz J. Frąckowiak, *Trzecia kategoria osób w prawie spółek – zbędna mistyfikacja czy krok w dobrym kierunku* [w:] *Instytucje prawa handlowego w przyszłym kodeksie cywilnym*, red. M. Stec, T. Mróz, Warszawa 2012, s. 519–521; „niepełna osoba prawna” – tak W.J. Katner, *Podwójna czy potrójna podmiotowość w prawie cywilnym?* [w:] *Rozprawy prawnicze...*, s. 1027 i 1029 bądź „ułamna osoba prawna” – tak A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 2001, s. 229–231.

⁴ Przepisy o kuratorze rejestrowym zostały uchylone z dniem 15.03.2018 r. na mocy nowelizacji ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym z 2018 r.

⁵ Ustawa z 6.07.1982 r. o zasadach prowadzenia na terytorium Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej działalności gospodarczej w zakresie drobnej wytwórczości przez zagraniczne osoby prawne i fizyczne (Dz.U. z 1989 r. Nr 27, poz. 148 ze zm.). Została ona uchylona z dniem 30.04.2018 r. na mocy ustawy z 6.03.2018 r. – Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo przedsiębiorców oraz inne ustawy dotyczące działalności gospodarczej (Dz.U. poz. 650).

rzystane przy rozstrzyganiu szczegółowych problemów związanych z funkcjonowaniem kuratora osoby prawnej.

Artykuł 95 § 1 k.c. stanowi, że „z zastrzeżeniem wyjątków w ustawie przewidzianych albo wynikających z właściwości czynności prawnej, można dokonać czynności prawnej przez przedstawiciela”, co oznacza, iż przedstawicielstwo dotyczy wyłącznie czynności prawnych. Z art. 42 § 2 k.c. wynika natomiast, że do czasu powołania albo uzupełnienia składu organu reprezentacji albo ustanowienia likwidatora kurator reprezentuje osobę prawną oraz prowadzi jej sprawy w granicach określonych w zaświadczeniu sądu. Prowadzenie spraw osoby prawnej wiąże się przede wszystkim z dokonywaniem czynności faktycznych, a nie prawnych. Z brzmienia przepisów wynikałoby, że kurator nie jest przedstawicielem ustawowym. Będę się jednak starał wykazać, że ze stosunku prawnego kurateli wynika zarówno umocowanie do reprezentacji osoby prawnej, jak i upoważnienie do prowadzenia jej spraw, i szczegółowo to uzasadnić.

IV. Rozdział drugi poświęcony jest ustanawianiu kurateli. W pierwszej kolejności przedstawiono przesłanki powołania kuratora. Wśród nich istotne wątpliwości dotyczą zawartego w art. 42 § 1 k.c. rozróżnienia między brakiem organu a brakami w jego składzie i ich wpływie na możliwość działania osoby prawnej. Z uwagi na zmianę przepisów wydaje się, że ustawodawca celowo rozróżnia oba te przypadki. W dalszej kolejności omówienia wymagają przesłanki ustanowienia kurateli dla szczególnych typów osób prawnych, tj. stowarzyszeń, polskich związków sportowych, fundacji oraz spółek i spółdzielni europejskich. Przepisy te są zbliżone do siebie, ale nawet niewielkie różnice między nimi powodują, że są to zupełnie odrębne od siebie rodzaje kurateli, co uzasadnia przeprowadzenie analizy poszczególnych przypadków.

Kuratora osoby prawnej ustanawia sąd rejestrowy, stosując przepisy Kodeksu postępowania cywilnego o sprawach z zakresu kurateli. Oprócz nich sąd stosuje odpowiednio przepisy o postępowaniu w sprawach z zakresu opieki oraz przepisy o postępowaniu rejestrowym, postępowaniu nieprocesowym oraz o procesie. Ten skomplikowany i wielostopniowy system odesłań powoduje istotne problemy w ustaleniu, które normy

procesowe i w jakim zakresie dotyczą postępowania w sprawie kurateli, co wymaga szczegółowego wyjaśnienia. Istotne jest też ustalenie, czym powinien kierować się sąd, dokonując wyboru danej osoby na funkcję kuratora. Inaczej ocenia się bowiem kwalifikacje kandydata na kuratora dla osoby ubezwłasnowolnionej częściowo, a inaczej tego, który ma prowadzić sprawy i reprezentować osobę prawną, zwłaszcza przedsiębiorcę.

V. Trzeci rozdział dotyczy praw i obowiązków kuratora. Jego podstawowym obowiązkiem wynikającym z art. 42 k.c. jest podjęcie czynności zmierzających do powołania lub uzupełnienia składu organu uprawnionego do reprezentowania osoby prawnej, a w razie potrzeby – do jej likwidacji. W praktyce „starania” te będą polegały na zwołaniu organu osoby prawnej, który jest uprawniony do powołania zarządu albo zwrócenia się do osób, którym takie prawo zostało przyznane na mocy przepisów regulujących jej ustrój. Czynności „likwidacyjne” mają natomiast doprowadzić do otwarcia likwidacji osoby prawnej wskutek uchwały podjętej przez jej członków (np. wspólników spółki z o.o.) bądź orzeczenia sądu.

Zgodnie z dotychczasowym stanem prawnym kurator nie mógł prowadzić spraw i reprezentować osoby prawnej poza wskazanym zakresem, np. w postępowaniu cywilnym, nabywać w jej imieniu praw czy zaciągać zobowiązań. Po nowelizacji przepisów art. 42 § 2 k.c. stanowi, że kurator reprezentuje osobę prawną oraz prowadzi jej sprawy w granicach określonych w zaświadczeniu sądu. Nie wskazuje jednak, jakich spraw dotyczy jego umocowanie, pozostawiając ich określenie sądowni. Przepis ten odwołuje się przy tym do zaświadczenia, a nie postanowienia o ustanowieniu kurateli. Konieczne jest więc wyjaśnienie, czym jest to zaświadczenie i jakie są relacje między nim a postanowieniem o ustanowieniu kurateli.

VI. Czwarty rozdział dotyczy nadzoru nad sprawowaniem kurateli. Zgodnie z art. 42 § 1 zdanie drugie k.c. kurator podlega nadzorowi sądu. Szczegółowe regulacje dotyczące nadzoru zamieszczone są w Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym w przepisach o opiece. Odpowiednie ich stosowanie do kurateli wymaga uwzględnienia wielu odrębności sytuacji prawnej osoby fizycznej, dla której ustanawia się opiekę, i osoby prawnej.

VII. W rozdziale piątym poddano analizie zagadnienia związane z ustanowieniem kurateli i odpowiedzialnością kuratora. Należy w szczególności wyjaśnić, czy kuratela dla osoby prawnej wygasa wskutek jej uchylenia przez sąd (art. 180 § 1 k.r.o.), czy też ustaje z chwilą zrealizowania jej celów (art. 180 § 2 k.r.o.). Przepisy o kuratorze osoby prawnej nie są w tym przypadku jednoznaczne.

Osoba prawna odpowiada za działania i zaniechania kuratora jak za własne działanie lub zaniechanie. Wynika to z tego, że kurator jest w stosunku do niej osobą trzecią – przedstawicielem ustawowym. Okoliczność ta wymaga uwzględnienia przy omawianiu zasad jego odpowiedzialności, zwłaszcza przy uwzględnieniu, że osoba prawna nie ma wpływu na jego ustanowienie. Istotne wątpliwości dotyczą również przepisów, na podstawie których kurator odpowiada za szkodę wyrządzoną osobie prawnej przez nienależyte sprawowanie kurateli. Będę się starał wykazać, że jest to odpowiedzialność na zasadzie odpowiedzialności kontraktowej, a nie deliktowej, co wymaga przedstawienia podstawowych cech obu tych reżimów.

VIII. Podstawową metodą badawczą jest metoda dogmatyczna, polegająca na wykładni przepisów dotyczących kurateli, w szczególności Kodeksu cywilnego i Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego. W prowadzonych badaniach posługiwałem się również metodą historyczną, zwłaszcza przy określeniu statusu prawnego kuratora i zasad jego odpowiedzialności. Odstąpiłem natomiast od badań komparatystycznych z uwagi na to, że szczegółowa analiza literatury i orzecznictwa zagranicznego wykraczałaby poza przyjęty cel i zakres opracowania. Rozwiązania przyjęte w poszczególnych państwach znacznie się od siebie różnią, utrudniając sformułowanie wniosków ogólnych i odniesienie ich do przepisów polskich.

Pragnę bardzo serdecznie podziękować Panu Prof. dr hab. Andrzejowi Kidybie za jego pomoc i cenne uwagi. Bez jego udziału powstanie niniejszej książki nie byłoby możliwe.

Rozdział I

ISTOTA I CHARAKTER PRAWNY KURATELI OSOBY PRAWNEJ

1. Pojęcie przedstawicielstwa

1.1. Zastępstwo

Kształtowanie woli i wyrażanie jej na zewnątrz jest niezbędnym elementem funkcjonowania osoby fizycznej, osoby prawnej, jak też jednostki organizacyjnej, o której mowa w art. 33¹ § 1 k.c., w obrocie cywilnoprawnym¹. W przeciwnym razie podmioty prawa cywilnego nie mogłyby realizować swojej zdolności prawnej². Osoba fizyczna nie zawsze jest jednak w stanie dokonać czynności prawnej samodzielnie. Może to wynikać z przyczyn faktycznych, np. choroba, jak i prawnych, np. brak zdolności do czynności prawnych bądź odebranie prawa do zarządzania jej majątkiem.

Nieco inaczej sytuacja ta kształtuje się w odniesieniu do osób prawnych, które są konstrukcjami wynikającymi z przepisów prawa³. Prawo,

¹ A. Opalski, *Pojęcie organu osoby prawnej*, „Państwo i Prawo” 2009/1, s. 19.

² Prawo przedmiotowe przyznaje im autonomię woli w kształtowaniu stosunków cywilnoprawnych – M. Pazdan [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. 2, *Prawo cywilne – część ogólna*, red. Z. Radwański, Warszawa 2008, s. 467.

³ J. Wróblewski, *Teorie osób prawnych – zarys podejścia semiotycznego* [w:] *Studia z prawa cywilnego. Księga dla uczczenia 50-lecia pracy naukowej prof. A. Szpunara*, red. A. Rembieliński, Warszawa–Łódź 1983, s. 69–81.

przyznając osobowość prawną – a więc tym samym zdolność prawną – określonym twórcom społecznym, musi równocześnie tworzyć takie mechanizmy, które umożliwiają im działanie w życiu społeczno-gospodarczym jako jednostki – na wzór osoby fizycznej⁴. W związku z tym, na skutek czynnika normatywnego (art. 35 k.c.) wola osoby prawnej jako samodzielnej całości jest wyrażana przez organy (art. 38 k.c.), w skład których wchodzi osoba fizyczna⁵.

Rozwiązanie to nie zawsze wystarcza. W niektórych przypadkach, z powodów faktycznych bądź prawnych, zależnych bądź niezależnych od osoby prawnej, nie będzie mogła ona działać samodzielnie, tj. przez organ, lecz przez podmiot pozostający poza jej strukturą (np. pełnomocnik, prokurent, kurator). To samo dotyczy podmiotów ustawowych.

Bez względu na to, z jakim podmiotem prawa cywilnego mamy do czynienia, generalną konstrukcją przypisywania skutków cudzych działań polegających na stanowieniu, zmianie lub zniesieniu uprawnień i obowiązków w sferze prawnej innego podmiotu jest zastępstwo⁶. Nie ma ono definicji legalnej. Jest wyróżniane w doktrynie⁷, choć niektórzy

⁴ M. Gersdorf, *Zarząd spółdzielni w systemie jej organów*, Warszawa 1976, s. 61.

⁵ M. Gersdorf, *Zarząd spółdzielni...*, s. 63. Wola ta, aczkolwiek psychologicznie jest wolą żywych ludzi (uczestników danego organu), prawnie stanowi jednak wolę osoby prawnej jako samodzielnej całości, mimo że nieraz nie pokrywa się z wolą – również w znaczeniu psychologicznym – każdego z uczestników tej całości. Z istoty struktury konstrukcyjnej organu wynika, że działa on przez swoich członków – osoby fizyczne, *ibidem*, s. 149.

⁶ Inaczej W. Szydło, który uważa, że jest to reprezentacja – W. Szydło, *Przedstawicielstwo ustawowe jako forma reprezentacji*, „*Studia Prawnicze*” 2008/2, s. 87. Reprezentacja jako konstrukcja prawna stanowi pewien mechanizm umożliwiający wywołanie skutków prawnych w cudzej sferze prawnej przez zastąpienie przejawu woli reprezentowanego przejawem woli reprezentanta, natomiast pojęcie zastępstwa nie musi się wiązać z zastąpieniem przejawu woli reprezentowanego.

⁷ Zastępstwem można określić sytuację, gdy „jeden podmiot działa w sferze prawnej drugiego podmiotu z zamiarem wywołania skutków prawnych i faktycznych w sferze zastępowanego oraz w celu realizacji jego interesów” – A. Jedliński, M. Jedlińska, *Pojęcie zastępstwa w prawie cywilnym materialnym (artykuł dyskusyjny)*, „*Rejent*” 2018/1, s. 52. A. Kędzierska-Cieślakowa uważa, że zastępstwo to działanie w sferze prawnej cudzego interesu – A. Kędzierska-Cieślakowa, *Komis (zagadnienia cywilnoprawne)*, Warszawa 1973, s. 33. A. Sylwestrzak uznaje zaś, że „zastępstwo oznacza działanie w płaszczyźnie cudzego interesu, polegające na działaniu na cudzy rachunek i w cudzym interesie

autorzy podważają zasadność jego wyodrębnienia⁸. Ma ono znaczenie dla wyjaśnienia skutków działań podmiotów prawa, choć nie zawsze istnieje możliwość bezwarunkowego zakwalifikowania danego działania do określonej kategorii zastępstwa.

W znaczeniu potocznym zastępstwo to „spełnianie jakichś czynności, obowiązków za kogo, występowanie w czyim imieniu, zamiast kogo”⁹. Z szerokiej perspektywy, z wykonaniem czynności przez inne osoby, które mają skutek dla innego podmiotu, mamy do czynienia m.in. w przypadku przyjmującego zlecenie (art. 734 § 1 k.c.), świadczącego usługi (art. 750 k.c.) czy pracownika (wykonywanie pracy – art. 22 § 1 k.p.). Przyjmujący zlecenie, świadczący usługę czy pracownik mogą działać we własnym imieniu, ale jednak w interesie wierzyciela¹⁰. Ich działanie niesie ze sobą korzyści dla powierzającego wykonanie czynności, ma jednak na celu wykonanie ich własnego zobowiązania¹¹.

Przez zastępstwo w znaczeniu prawnym należy natomiast rozumieć sytuację, w której czynności prawne lub faktyczne są wykonywane przez zastępcę zamiast zastępowanego, wywołując skutek prawny w jego sferze prawnej. Można je określić jako działanie samodzielnego podmiotu, które wywołuje skutki w sferze prawnej innej osoby, czy też jako podejmowanie działań w sferze prawa cywilnego przez inny podmiot niż ten, którego skutki tych działań dotyczą¹². Innymi słowy jest to sytuacja,

(zastępstwo *sensu largo*)” – A. Sylwestrzak [w:] M. Balwicka-Szczyrba, M. Glicz, A. Sylwestrzak, *Pełnomocnictwo. Komentarz*, Warszawa 2020, s. 15. Por. również Por. K. Korpaczynska-Pieczniak [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. I, *Część ogólna*, red. A. Kidyba, Warszawa 2012, s. 596; P. Nazaruk [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. J. Ciszewski, Warszawa 2014, s. 208.

⁸ S. Grzybowski uważa, że „gdyby ogólna kategoria «zastępstwa» miała jakiegokolwiek znaczenie, należałoby oczekiwać wysnucia stąd pewnych konsekwencji, jednakowoż tutaj właśnie poglądy są dalekie od zgodności, wysnuwane zaś wnioski są sporne albo nie wymagają opierania się na ogólnej kategorii zastępstwa” – S. Grzybowski, *System Prawa Cywilnego*, t. I, *Część ogólna*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1974, s. 611–612.

⁹ Hasło: Zastępstwo [w:] *Mały słownik języka polskiego*, red. S. Skorupka, H. Auderska, Z. Łempicka, Warszawa 1974, s. 984.

¹⁰ E. Till, *Prawo prywatne austriackie*, t. IV, *Wykład nauki o stosunkach obowiązkowych II. Część szczegółowa*, Lwów 1897, s. 258.

¹¹ E. Till, *Prawo prywatne austriackie...*, t. IV, s. 258–259.

¹² Por. K. Korzan, *Kurator w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 1966, s. 15.

w której zamiast podmiotu zobowiązanego lub uprawnionego działa inny podmiot¹³ z zamiarem wywołania skutków prawnych i faktycznych w sferze zastępowanego¹⁴. Umożliwia ono wykonywanie praw podmiotowych przysługujących innej osobie lub realizację atrybutów cudzej zdolności prawnej¹⁵.

Zastępstwo wiąże się z pojęciami działania w imieniu oraz na rachunek. Kodeks cywilny ich nie definiuje, ale się do nich odnosi¹⁶. Działanie w cudzym imieniu oznacza, że osoba, która działa, korzysta z cudzych – a nie własnych – uprawnień (tj. działa w sferze uprawnień innej osoby)¹⁷. Wobec tego, że zastępca realizuje cudzą zdolność prawną, odpowiedzialność za jego działania wobec osób trzecich ponosi zastępowany¹⁸.

Jeżeli zastępca działa w imieniu cudzym, następuje zasadniczo poszerzenie możliwości działania zastępowanego przez działania zastępcy, zaś skutki czynności prawnej dokonanej przez reprezentanta występują bezpośrednio u zastępowanego (przedstawicielstwo). Jest on stroną stosunku prawnego powstałego w następstwie działania przedstawiciela. Nie powoduje to ograniczenia autonomii woli reprezentowanego, o ile tylko jest w stanie ją wyrazić.

¹³ I. Gil, *Sytuacja prawna syndyka masy upadłości*, Warszawa 2006, s. 152–153. Autorka wskazuje, że w zależności od pozycji, jaką zajmuje podmiot zastępowany w stosunku do osób trzecich, wyróżnia się zastępstwo bezpośrednie i pośrednie.

¹⁴ A. Jedliński, M. Jedlińska, *Pojęcie zastępstwa...*, s. 52.

¹⁵ M. Smyk, *Pełnomocnictwo według kodeksu cywilnego*, Warszawa 2010, s. 233.

¹⁶ A. Kędzierska-Cieślakowa, *Komis...*, s. 33. Pojęcia te występują m.in. przy: przedstawicielstwie (art. 96 k.c.), zleceniu (art. 734 § 2 k.c.), komisie (art. 765 k.c.), spedycji (art. 794 § 2 k.c.).

¹⁷ A. Kędzierska-Cieślakowa, *Komis...*, s. 36. W tym przypadku osoba, która działa ponosi odpowiedzialność za swoje działania, chce, aby jej działanie uchodziło wobec otoczenia za jej własną sprawę. O pojęciu sfery prawnej *vide* A. Jedliński, M. Jedlińska, *Pojęcie zastępstwa...*, s. 48–49.

¹⁸ Wydaje się, że nieco inne ujęcie działania „w imieniu” i „na rzecz” prezentują A. Jedliński i M. Jedlińska. Wskazują bowiem, że: „Działanie na rachunek odnosi się do tego, czyje prawo podmiotowe wykonuje działający albo w czyjej sferze prawnej się porusza. Działanie w imieniu decyduje zaś, kto ponosić będzie odpowiedzialność za podejmowane działania, a jeżeli działania te polegają na dokonywaniu czynności prawnych – w czyjej sferze prawnej zrealizują się ich bezpośrednie skutki” – A. Jedliński, M. Jedlińska, *Pojęcie zastępstwa...*, s. 49.

Gdy zastępca działa w imieniu własnym, wykonuje własne uprawnienia (zastępstwo pośrednie). W konsekwencji to zastępca, nie zaś zastąpiony, staje się stroną stosunku prawnego powstałego w następstwie podjętego działania¹⁹. Zastępowany nie uzyskuje bezpośrednio roszczenia do osoby, której zastępca pośredni złożył oświadczenie woli²⁰. Jednocześnie, na mocy stosunku prawnego łączącego go z zastępowanym, zastępca pośredni jest zobowiązany do przeniesienia praw i obowiązków, które nabył w związku z dokonanymi czynnościami (zastępstwo pośrednie typowe)²¹, bądź skutki te wystąpią bezpośrednio w sferze prawnej zastępowanego (zastępstwo pośrednie atypowe)²².

Działanie na cudzy rachunek oznacza natomiast, że korzyści z działania odnosi i straty ponosi ktoś inny niż działający²³. Wyjaśnia, komu w ostatecznym rozliczeniu przypadną prawa i obowiązki wynikające z tego działania²⁴ – osobie, która dokonuje czynności, czy osobie, w imieniu której działa osoba trzecia (zastępowanemu)²⁵. Odnosi się do tego, w czyjej sferze prawnej zrealizują się ostatecznie ekonomiczne lub prawne konsekwencje czynów działającego²⁶. Jest klamrą spinającą różne rodzaje zastępstwa²⁷.

Znaczenie działania na cudzy rachunek umiejscawiane jest na etapie ostatecznego rozliczenia korzyści i strat w wewnętrznej relacji między zastąpionym i zastępcą²⁸. Skierowanie skutków do sfery zastąpionego następuje mocą nowego, odrębnego działania prawnego²⁹ (np. spedy-

¹⁹ M. Smyk, *Pełnomocnictwo...*, s. 103.

²⁰ K. Korzan, *Kurator...*, s. 15.

²¹ M. Smyk, *Pełnomocnictwo...*, s. 103.

²² M. Smyk, *Pełnomocnictwo...*, s. 103.

²³ M. Smyk, *Pełnomocnictwo...*, s. 103; A. Kędzierska-Cieślakowa, *Komis...*, s. 34.

²⁴ A. Kędzierska-Cieślakowa, *Komis...*, s. 37.

²⁵ A. Kędzierska-Cieślakowa, *Komis...*, s. 37.

²⁶ A. Jedliński, M. Jedlińska, *Pojęcie zastępstwa...*, s. 50.

²⁷ M. Pazdan [w:] *System Prawa Prywatnego...*, t. 2, s. 478.

²⁸ K. Topolewski, *Przedmiot zobowiązania z umowy zlecenia*, Warszawa 2015, s. 115.

²⁹ E. Płonka, *Mechanizm łączenia skutków działań prawnych z osobami prawnymi na przykładzie spółek kapitałowych*, Wrocław 1994, s. 41.

Zagadnienia związane z kuratelą osoby prawnej budzą wiele wątpliwości praktycznych oraz teoretycznych. Sytuacja, w której osoba prawna nie może działać ze względu na brak organu albo brak w składzie organu uprawnionego do jej reprezentowania, wpływa zarówno na jej członków (wspólników, akcjonariuszy), wierzycieli, jak i pozostałych uczestników obrotu cywilnoprawnego. Autor stara się udzielić odpowiedzi na najistotniejsze pytania, jakie mogą się wiązać z omawianą problematyką.

W opracowaniu przedstawiono istotę i charakter prawny kurateli osoby prawnej. Znaczącą rolę w tych rozważaniach odgrywają uwagi dotyczące przedstawicielstwa ustawowego i teorii organów. Szczególne znaczenie ma także analiza relacji między kuratelą materialną a procesową.

Monografia zawiera omówienie przesłanek ustanowienia kurateli, kwalifikacje, prawa i obowiązki kuratora oraz zasady przyznawania wynagrodzenia. Zaprezentowano w niej także zakres nadzoru sądu nad sprawowaniem kurateli oraz zagadnienia dotyczące jej ustania. Przedstawiono również zasady odpowiedzialności kuratora.

Książka jest przeznaczona dla przedstawicieli zawodów prawniczych – adwokatów, radców prawnych, sędziów, notariuszy, oraz przedstawicieli nauki prawa, pracowników administracji publicznej, wspólników (akcjonariuszy) i członków organów osób prawnych.

Paweł Daszczuk – doktor nauk prawnych; adwokat; asystent w Katedrze Prawa Gospodarczego i Handlowego na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie; absolwent podyplomowych studiów Master of Business Administration; prowadzi kancelarię adwokacką, która zajmuje się obsługą obrotu gospodarczego; autor publikacji z zakresu prawa handlowego.

9788382465709 W01P01

ISSN 1897-4392
ISBN 978-83-8246-570-9

9 788382 465709

ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA: 801 04 45 45

ZAMOWIENIA@WOLTERSKLUWER.PL

WWW.PROFINFO.PL

Kup e-booka i czytaj
w aplikacji Smarteca

